

Literatura pe ecran(ul minții)

În vremurile pe care le trăim imaginea are fără doar și poate câștig de cauză în fața imaginației. Care va să zică, filmul bate cartea. Dar, adaug imediat, nu dă cu ea la podea. S-a întâmplat de nenumărate ori ca, mânați de-o ecranizare, cinefilii să se transforme în cititori avizi. După trilogia cinematografică *Stăpânul inelelor* a lui Peter Jackson, cărțile lui J. R. R. Tolkien s-au vândut mai bine decât în toți cei aproape cincizeci de ani scurși de la prima lor apariție. Romanul *No Country for Old Men* a lui Cormac McCarthy a avut aceeași soartă după extrem de lăudata și premiata ecranizare a fraților Coen. Prozatorul John Irving datorează mult din faimă aceluiași fenomen. Putem spune, prin urmare, că o ecranizare reușită este, poate, cel mai bun mijloc de marketing literar.

Sucind puțin lucrurile, privind din perspectiva cititorului avid, vi s-a întâmplat să vă placă o carte atât de tare încât s-o vreți numaidecât ecranizată, pentru ca apoi și alții să se „întoarcă la sursă” și să aibă parte de aceeași plăcere? Credeți în acest „tertip”? Îngrădește imaginea gata construită libertatea imaginației într-o așa de mare măsură încât lectura să-și piardă din „autenticitate”?

Mircea Pricăjan

George Arion

Chiar în zilele în care mă pregăteam să răspund la această anchetă, am văzut un film: *Fetele morții*. M-am pregătit să-l văd ca pentru o sărbătoare, deoarece era vorba de ecranizarea cărții lui Lawrence Block, *Opt milioane de feluri de-a muri*. O carte admirabilă, captivantă, datorată unui minunat autor de romane polițiste, din stirpea lui Raymond Chandler.

M-am așezat, deci, în fața micului ecran și am așteptat cu emoție să particip la prezentarea tribulațiilor detectivului Matt Scudder. Au trecut zece minute, douăzeci de minute, și, treptat-treptat, m-a cuprins dezamăgirea. Nici vorbă de un spectacol de gală. Nu regăseam nimic din farmecul narațiunii lui Block. Scenariul era croit prost, cu vădite accente comerciale, actorul principal nu avea nici o legătură cu protagonistul cărții, relațiile dintre personaje erau false. După o astfel de vizionare nimeni nu s-a repezit în librării să cumpere *Opt milioane de feluri de-a muri*.

Filmul cu pricina mi-a adus în memorie zecile de ecranizări care au făcut un imens deserviciu literaturii. Unul dintre cei care nu s-au bucurat de o transpunere cinematografică de valoare a fost chiar Raymond Chandler, de care am pomenit mai sus. Nici unul dintre interpreții lui Philip Marlowe n-a izbutit să-i redea complexitatea sufletească. Câți pot să fie și tandri, și agresivi, și luptători pentru cauze în care se pomenesc cam fără voie, să încaseze și pumni, păstrându-și umorul, și să mai și reflecteze la condiția umană?

Desigur, mi-am dorit să văd multe filme realizate după cărți care m-au marcat. Dau un singur exemplu, ieșind din sfera policierului: *Orbirea* lui Elias Canetti. N-am cruțat să fi fost ecranizat vreodată. În orice caz, mi-ar plăcea să văd în imagini povestea savantului Kien, cel îndrăgostit obsesiv de imensa lui bibliotecă, de care este despărțit abuziv, precum un Don Quijote modern, deposedat de romanele sale cu cavaleri. Rătăcirea prin lume a eruditului incapabil să se apere de vicisitudinile vieții este facinantă și plină de învățăminte. Dar oricât de mult s-a rafinat limbajul cinematografic, oricâți regizori excepționali ar fi, și oricâți interpreți de marcă ar apărea la un moment dat, tare mi-e teamă că e aproape imposibil pentru oricine să se aventureze într-o astfel de întreprindere. Uneori, literatura rămâne o taină, pe care doar cuvintele o pot istorisi tulburător. Din această pricină, ea îi va mai însoți pe oameni vreme îndelungată, iar "moartea cărților" e o profeție mincinoasă.

Aron Biro

Cormac McCarthy – No Country for Old Men

Care e mai bun? Cartea sau filmul? E o întrebare cu care m-am măcinat destul până să realizez ridicolul pe care e clădită dilema. La mine originile întrebării stau undeva în ecranizările rusești după opera lui Jules Verne, pe care le vânam cu sete prin cinematografele comuniste și care toate sfârșeau prin a dezamăgi prin același neajuns: se terminau în maxim 2 ore, în condițiile în care lectura, de exemplu, a celor două volume din *Copiii Căpitanului Grant* mi-a luat aproape un an; ce-i drept, cu atlasul geografic alături și cu un pix pe care trasam traseul personajelor lui Jules Verne.

A compara un film cu un roman e pur și simplu o măsluire la cântar, o problemă de criterii, de unități de măsură. Filmul e un calup narativ care își bombardează vizual spectatorul într-o răsufare, cartea e un document care se supune ritmului cititorului și trăiește din forța sugestiei. Necazurile apar atunci când imaginația aproximativă a cititorului, clădită prin sugestie, nu coincide cu imaginea concretă oferită de o ecranizare, ceea ce se întâmplă suficient de frecvent încât să-l facă pe un amic al meu să închidă definitiv problema cu o pseudotautologie a absurdului: cărțile sunt mai bune decât filmele, punct. Sau invers, pentru cei care văd în filme o scurtătură, o scuză în a evita lectura cărții. Totuși, nu înțeleg de ce conflictul se ridică între filme și cărți. Când a apărut *Codul lui Da Vinci*, am evitat atât cartea, cât și filmul, preferând a treia variantă – jocul pe calculator, unde măcar puteam eu să decid soarta unor personaje, căci de valori artistice oricum nu putea fi vorba. Mergând mai departe cu argumentația – de ce nu banda desenată, de ce nu coloana sonoră? N-o să uit niciodată dezamăgirea avută la prima vizionare a filmului *Blade Runner* – nu semăna deloc cu ce îmi închipuisem ascultând în prealabil albumul cu același titlu al lui Vangelis (nu citisem încă versiunea scrisă).

Așadar, avem o dilemă care în mod rațional e nejustificată și totuși e unul din cele mai întâlnite clișee de critică intuitivă. Unul din argumentele cele mai frecvente în acest sens este că filmul nu respectă suficient cartea. Argumentul sugerează parțial superioritatea percepției persoanei care îl afirmă față de regizorul sau scenaristul care nu au avut, vezi bine, puterea să extragă adevărurile îngropate de autorul cărții și destinate doar celor iluminați. Ecranizarea *No Country for Old Men* se joacă cu genul acesta de dileme. E un film în egală măsură adulat și criticat datorită modului în care se raportează la romanul original al lui Cormac McCarthy. E una din cele mai fidele ecranizări care s-au făcut vreodată: începe și se termină exact cu monologurile

de pe prima și ultima pagină a cărții. Și totuși, publicul vede în asta un neajuns. Același gen de spectatori care compară merele cu cartofii și sarea cu piperul ar fi preferat ca filmul fraților Coen să fie un pic altfel. Nu se afirmă cu glas răspicat dar parcă ar fi fost mai interesant dacă nu semăna cu cartea. Parcă s-ar fi putut umbla un pic la final, poate personajul principal ar fi trebuit totuși să aibă altă soartă. Poate totuși autorul cărții e cel care a greșit? Ce ar fi să își rescrie McCarthy romanul și frații Coen să fie somați în a reface filmul conform cu ultimele modificări întru satisfacția publicului?

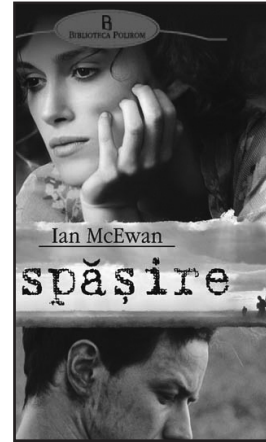
Desigur, frații Coen sunt recunoscuți pentru a ironiza soarta personajelor lor și sentimentele spectatorilor care se atașează de ele. Sunt convins că au selectat scenariul cu un pic de răutate: o facem de oare acum, dar dăm vina pe scriitor. Celor care apreciază filmele fraților Coen vor aprecia și răutatea gestului, e consistentă cu politica lor artistică. Ceilalți, să dea vina pe scriitor și să lase filmul în pace. McCarthy construiește prin romanul său o frescă a dezintegrării lumii, în care monstrul Anton Chigurh e un posibil cavaler al Apocalipsei, unul născut și crescut din femeie și bărbat, probabil tuns aiurea de maică-sa, ori poate e chiar Satana purtând o apreciere aparte pentru Beatles. Scriitorul alege drept cadru Texasul, probabil statul american cu istoria cea mai violentă, și drept structură de pornire westernul, ceea ce fraților Coen le convine din nou, în calitate de promotori și parodiatori ai regionalismului pulp american. Rezultatul este o simbioză carte-film în care ambele părți se deservesc reciproc, armonia fiind asigurată în special de închistarea personajelor care, nici în carte, nici în film, nu se dezvăluie sentimental, manifestându-se doar prin acțiuni motivate la latitudinea observatorului.

Revenind la dilema inițială, o carte e mai bună decât filmul dacă filmul e prost printre filme și cartea e bună printre cărți. Sau invers. În orice altă situație, e vorba doar de obsesia umană pentru catalogări și ierarhizări iar *No Country for Old Men* e o capcană întinsă acestei obsesii.

Magda Danciu

Sărutul Gretei Garbo

În cartea sa *Cultura Postmodernă. O introducere în teoriile contemporane* (1999, versiunea în limba română), Steven O'Connor reia o aserțiune a lui Walter Benjamin din eseul acestuia din urmă, „The Work of Art of the Age of Mechanical Reproduction”, anume că „filmul,

mai presus de orice, este cel care distruge sau desființează această esență a aurei [care înconjoară opera de artă]" (p.247), datorită efectului emoțional obținut prin mișcare și „implicarea spectatorului”, analizând lumea familiară spectatorului printr-un repertoriu tehnic mai puțin familiar lui, de genul „vitezei variabile, modificărilor teleobiectivelor și decorului”, înlocuind treptat o dimensiune trăită cu un domeniu care „este explorat activ”, printr-o fragmentare temporală și spațială.

Pornind de la aceste elementare premise, am revăzut filmul *Atonement/Ispășire* cu intenția de a identifica „distrugerile” mai sus menționate, în condițiile în care vorbim de succes și de o parte și de alta: filmul lui Joe Wright are 6 nominalizări și un premiu Oscar (pentru cea mai buna coloană sonoră) în 2007, în timp ce cartea lui Ian McEwan a fost nominalizată pentru Booker prize în 2001 și a câștigat mai apoi un premiu britanic (W.S. Smith Literary Award), unul american (National Book Critics Fiction Award), unul german (Deutscher Bucherpreis) și unul internațional (Commonwealth Writers Prize). Admitem cu toții că aceste „distrugeri” sunt urmările metamorfozării cărții în scenariu (Christopher Hampton) și ale redirectionării impactului operei de artă în favoarea emoției - situație care dezvăluie un soi de paradox artistic, căci în acest moment am înclina să credem că filmul depășește celebritatea cărții din care s-a născut, celebritate pe care, neîndoindu-ne, tot el i-a confirmat-o.

Am pornit CD-ul cu următoarea întrebare în minte : vor exista oare spectatori care să citească această carte sub magia filmului? Așadar, filmul mai întâi. M-am concentrat asupra elementelor specifice acestei arte vizuale : imagini, lumini, cadru, decor, mișcare, culori, obiecte, posibil metaforizate. Filmul este secvenționat cronologic astfel : începe la sfârșitul anilor 30', apoi trece la episodul Dunkerque, respectiv cel al Blitz Krieg-ului asupra Londrei din timpul celui de-al doilea război mondial, și se termină în 1999, anul nodal al confesiunii și al deznodământului întregii istorii/sir/i, a idoma celor patru capitole

ale cărții. Ceea ce Ian McEwan realizează cu ușurința naratorului omniscient, adică derularea unei scene, a unui eveniment, a unei reacții la ceva întâmplat, prin perspectiva receptivă a mai multor personaje, pentru grupul de cinești (scenarist, producători, regizor), aceasta devine o strategie de lucru intrinsecă, manifestată prin revenirea în buclă la același moment, la aceeași scenă, dar cu sonorizarea altei voci, cum se întâmplă, de exemplu, în incidentul-cheie de la bazinul de piatră al fântânii, „auzit” o dată prin conversația dintre Cecilia și Robbie, și o dată prin teroarea mută a lui Briony, privitoare (voyeuristă?) a scenei, aflată undeva sus, în camera copiilor; sau în cazul sosirii lui Robbie în bibliotecă, precedând marea scenă hotărâtoare a filmului și a cărții.

Alternarea perspectivei fetei de 13 ani asupra unor întâmplări, aparent firești, chiar comune, dar devenite cruciale prin procesul de augmentare la care le supune Briony, cu evenimentele propriu-zise, dezvoltate prin memoria femeii adulte, în momentul critic al auto-explicării ei, este mult simplificată în film prin folosirea sunetului și a imaginii. Bunăoară, țărănitul aproape continuu al mașinii de scris coincide cu partea de creație, de scriere a romanului *Ispășire* (sau a celorlalte titluri ale scriitoarei Briony Tallis), sugerând ficționalitatea, artificialitatea scenelor aferente, în timp ce coloana sonoră (Dario Marianelli) zdrobește evenimentele tragice ale războiului; dimpotrivă, există și opțiunea unei denudări de sunet pentru scenele de maximă emoție sau concentrare. Imaginea (Seamus McGarvey), beneficiind de generosul decor al țărmurilor din sud-estul Angliei, și de o superbă artă a folosirii cromaticii locale și de studio, devine adevărat moment de provocare intelectuală creatoare pentru cinefilul știutor: jocul luminii și al întunericului fascinează prin obstinența câte unei nuanțe: întunericul bibliotecii sau al barăcilor din Dunkerque, parcă ispitind privirea Lacaniană; sau gri-albastrul secvențelor despre incerta și nesperata poveste de iubire a lui Robbie și a Ceciliei; alb-negru pentru spitalul labirintic, în unghiuri drepte, cu nesfârșite coridoare glaciale în care se aruncă sora Tallis din dorința ei de a se ispăși; sepia câmpului de război, cu ruine fumegânde, camioane abandonate, cai împușcați, vele rupte, o roată mare, dezolantă, în perpetuă mișcare, nisipul mocirlos al plajei franceze; verdele crud al ierbii din parc, în armonie cu toate catifelatele culori ale hainelor, pălăriilor, stofelor din interiorul casei. Am remarcat parcimonia cu care se folosește culoarea roșie: o pată de sânge pe buza Ceciliei la cina festivă; un double-decker londonez cu o uriașă reclamă pentru Guinness; un câmp cu maci roșii în delirul lui Robbie; căptușeala roșie a capei infirmierei Briony, în momentul unei eșuate încercări de împăcare cu cei pe care i-a nenorocit.

Amănunțitele descrieri din carte sunt deseori epitomizate prin utilizarea ostentativă, aproape redundantă (cartea evită acest efect prin introducerea lor în mod mai moderat, mai „aerisit”), a unor unghieri (drepte) sau obiecte de decor : încăperile, coridoarele, mobilierul, aranjamentele peisagere, toate aceste elemente de reper spațial sunt geometrizate excesiv, creând îmbinări și forme de o perfecțiune aproape ireală. Obiecte, care în carte intră în economia textului cu măsură, aici devin mijloace repetitive de completare a spațiului, creând o osmoză particulară : mașina de scris, bricheta lui Robbie, țigările (de regulă fumate împreună), vechiul patefon, agrafa din părul Ceciliei, plicul cu scrisoarea obscenă, avionul ce traversează oberlichtul din camera lui Robbie, ligheanul în care îi sunt spălate picioarele în vis, se înconjoară cu o aură de enigmă în film, iar în carte capătă câte o poveste a lor, ce acoperă pagini, sau rânduri, în funcție de intențiile auctoriale.

Revin la întrebarea inițială – dacă va merge spectatorul din sala de cinema la bibliotecă sau la librărie – și constat, în curat stil postmodern, că răspunsul nu poate fi decât ambiguu: o persoană care dorește un produs artistic, gen film, bine făcut, echilibrat, cu suspense și romance, se poate mulțumi cu reflectarea asupra jocului celor trei Briony (Saoirse Ronan, Romola Garai, Vanessa Redgrave), a pasiunii dintre Robbie (James McAvoy) și Cecilia (Keira Knightley), a intrigii bine conduse, ș.a.m.d. Spectatorul care e mai curios și vrea să descopere sorgintea acestui produs/efect, anume, ce se ascunde dincolo de „bondarul de pe geam”, va trece și la textul lui Ian McEwan, acaparant, întocmai ca un bestseller ce este. Este o opțiune individuală fie pentru intersectarea dintre experiență, explicații, interpretare, fie pentru o comunicare în și prin distanță, ca să-l parafrazăm pe Paul Ricoeur, atunci când se referă la reflecție și imaginație.

P.S. Pentru a descifra titlul ales, se recomandă atât vizionarea filmului cât și lectura cărții.

Bibliografie:

British Fiction of the 1990s, edited by Nick Bentley, Routledge, London, 2005

Connor, Steven, *Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane*, Editura Meridiane, București, 1999

McEwan, Ian, *Ispășire*, Editura Polirom, Iași, 2003

Bogdan Hrib

Cartea și filmul – un parteneriat... strategic ?!

Într-o epocă în care informația reală sau trecută prin filtrul mass-media este de o violență ieșită din tiparele ideii noastre despre o societate normală, șansa individului este evadarea din realitate și regăsirea într-un spațiu al poveștilor, un spațiu în care pumnii și gloanțele nu sunt singurele argumente, culoarea roșie nu definește neapărat sângele și, de cele mai multe ori, binele învinge răul.

Să nu uităm că una din primele povești romantice, dar și cu tâlc, ce a făcut înconjurul lumii pe peliculă dar și pe suport hârtie, a fost romanul „Pe aripile vântului”. Un tenace coleg de-al meu de editură a numărat vreo 47 de ediții în hardcover și aproape 80 în paperback, numai în limba engleză. Se estimează peste 40 de milioane de exemplare vândute în lumea întreagă. Ne putem întreba dacă filmul a impulsionat aceste vânzări. Fără doar și poate, dar la momentul în care filmul a fost realizat, romanul avea deja vânzări de excepție pentru deceniul 4 al secolului 20.

Un exemplu oarecum invers este „Codul lui Da Vinci”. Filmul a fost realizat la trei ani după apariția cărții, când tirajele trecuseră deja de 60 de milioane de exemplare. Filmul e departe de a fi considerat un succes și nici nu cred că a contat în „regenerarea” vânzărilor, în ipoteza că ar fi fost nevoie de așa ceva... Din nefericire sequel-ul la acest roman întârzie să apară și astfel încet-încet interesul cititorilor va scădea.

Dar acestea au fost exemple extreme. Cele două titluri amintite mai sus sunt și în topul celor mai vândute volume din toate timpurile, între ele strecurându-se o altă lucrare... celebră: Biblia.

Cred că ar trebui să luăm în considerare două tipuri de filme realizate având la bază romane. Cele fantasy sau fantastice și toate celelalte. De ce? Pentru că în opinia mea după 2001 (mă refer evident la jalonul 11 septembrie!) fuga de realitate a devenit politică de stat, mai ales pe malul celălalt al Atlanticului, astfel încât s-au găsit fonduri și companii (or fi fost și de stat?!) care să investească în „Frăția Inelului”, „Narnia”, „Pulbere de stele” sau în volumele lui Philip Pullman. Nici Harry Potter nu s-a lăsat mai prejos... Astfel, după 2001, raportul Crime/Thriller contra Fantasy a început să se încline ușor-ușor spre cele din urmă. Și aceasta nu poate decât să mă bucure!

Dar este greu de spus dacă ecranizările sunt benefice pentru carte sau nu. În mod evident ele ar trebui să revigoreze vânzările, pentru că filmul în general se adresează unui public mult mai larg. La Tritonic am verificat această axiomă în cazul volumului lui Gaiman, „Pulbere de stele”. Tirajul inițial a fost de 2000 de exemplare. La apariția peliculei,

deja trecuse jumătate de an de la lansarea volumului pe piață, dar noul tiraj – tot de 2000 de exemplare – având de această dată pe copertă afișul filmului a avut un succes instantaneu, cu siguranță la un public diferit de cel inițial. Cu alte cuvinte am reușit să vindem și o frumoasă poveste de dragoste, nu numai un simpatic roman fantasy! Următoarele experimente în 2009 și 2010 se numesc „Soția călătorului în timp”, „Carbon modificat” și „Cutia cu fantome”... Așadar așteptăm filmele...

Cât despre ce este mai bun: filmul sau cartea? – cred că nu are rost să le comparăm. Revin la exemplul cu „Pulbere de stele”. Mie nu mi-a plăcut filmul... și nu știam de ce. Apoi am înțeles: îmi dorisem să fie o fidelă ecranizare a cărții. Și nu e! Dar dacă privești cele două opere nu ca frați, ci doar ca verișori, poți avea sentimentul că fiecare în parte este o reușită. Nu cred că pot fi comparate – cartea și filmul! Și nu cred că e bine... În fond se adresează și altor simțuri... Ah, când vom avea filme mirositoare? Sau cărți?... Sau parfumuri cu nume de cărți?

La bună vedere, conite și conași și, nu uitați, cititul nu dăunează sănătății!

Marian COMAN

Probabil că cine a văzut mai întâi „Dune”, filmul regizat de David Lynch, cu Kyle MacLachlan în rolul lui Paul Adreides, nu și-a imaginat că la baza lui se află o carte atât de bună cum este romanul lui Frank Herbert și nici nu a fost curios să arunce o privire prin librării, după carte. Cazul „Dune” nu este însă, din punctul meu de vedere, singura ecranizare proastă a unei cărți bune. Spre exemplu, trăiesc cu impresia că cele mai multe ecranizări realizate după romanele lui Stephen King sînt ratate, în comparație cu forța pe care o are scriitorul american. Firește că în lunga listă de filme care au la bază romanele lui King sînt și cazuri cu care pot fi contrazisi. „Misery”, cu Kathy Bates - actrița care a primit un Oscar pentru rolul celei mai înfiorătoare și mai pasionate cititoare din lume - este un astfel de exemplu.

Ceea ce vreau să spun însă este că moneda are întotdeauna două fețe. Si că un film poate face deopotrivă un serviciu ori un deserviciu unei cărți, dar că - și asta este mai important - cele două arte nu se exclud reciproc.

Și, ca să revin încet-încet la întrebarea ta, trebuie să spun că în cazul unui roman deja ecranizat prefer ca mai întâi să lecturez cartea și de-abia apoi să văd filmul, astfel încît personajele, decorurile, *starea* să se construiască natural în mintea mea, nealterate de viziunea vreunui regizor. Apoi - da! - sînt cărți pe care aș dori să le văd ecranizate și,

pentru a rămîne în registrul SF&F&H cu care am început, o să pomenesc de "Ubik" de Philip K. Dick. Aș fi curios, de asemenea, să văd un film realizat după "Jocul lui Ender", romanul lui Orson Scott Card premiat cu Nebula și Hugo în '85, respectiv '86. Pot să adaug că sînt norocos fiindcă, din cîte știu, "Ender's Game" o să fie lansat anul viitor, cel mai tîrziu. Nu-mi rămîne decît să sper că va fi o bună ecranizare și că cei care o vor vedea își vor îndrepta atenția și către romanul care stă la baza filmului.

Michael Haulică

Cred că încă de cînd am început să citesc – și sînt ceva ani de-atunci -, imaginile au însoțit lectura. Iar ecranizările sînt, în general, provocări intelectuale cu care regizorii incită, în primul rînd, cititorii cărților ecranizate. Invers? Cu siguranță F. Scott Fitzgerald a cîștigat mulți cititori contemporani după *Marele Gatsby* din 1974, al lui Jack Clayton, cu Robert Redford și Mia Farrow (despre care D.I. Suchianu, dacă îmi mai aduc bine aminte, spunea că ecranizarea e mai reușită decît cartea). Pentru mine, în ultimii ani, un exemplu de film care m-a făcut să caut cartea, a fost *The End of the Affair*, filmul lui Neil Jordan, din 1999, cu Ralph Fiennes și Julianne Moore (nu-l uit nici pe Stephen Rea), după romanul omonim al lui Graham Greene. Am găsit cartea, a apărut la Polirom în 2003 (în versiunea românească *Sfirșitul unei iubiri*). Am citit-o (o singură dată, pe cînd filmul l-am văzut de vrei cincisăse ori) cu mare poftă și cu mari dezamăgiri. Îmi aminteam mereu replicile din film și parcă sunau mult mai bine. Ca și Suchianu (sper că n-am greșit), pot spune că acest film mi-a plăcut mai mult decît cartea. Dar m-a făcut s-o citesc. Așa cum, acum, vreau să citesc *Atonement* (*Ispășire*) de Ian McEwan. Am văzut filmul și cred că lectura va fi mult mai interesantă. Am simțit ceva acolo... ceva pe care filmul n-a reușit să mi-l transmită, dar sînt convins că-l voi găsi în carte.

Ce ecranizări aș vrea să văd? *Un veac de singurătate* (Marquez), *Orbirea* (Canetti), *Jocul cu mărgele de sticlă* (Hesse)... SF&Fantasy, evident: trilogia Noul Crobuzon a lui China Mieville, de pildă, sau *Aer*, de Geoff Ryman... Sau, de-ale noastre, *Princepele* și *Săptămîna nebunilor*, minunatele cărți ale lui Eugen Barbu... Toate sînt cărți pe care le tot cumpăr și le ofer prietenilor... Sigur că mi le-aș dori ecranizate.

Și nu cred că, dacă vedem întîi filmul, cartea își va pierde din autenticitate. Pentru că o carte lucrează cu alt material. O carte se face din cuvinte, numai din cuvinte. În filme mai avem tăceri, priviri, gesturi... care ni se arată. În carte trebuie să le transpunem noi în

imagini. Poate că de multe ori am văzut filme și, în sinea noastră, ne-am zis: dacă aș fi fost eu regizorul – sau actorul – aș fi făcut altfel. De ce să împiedice filmul lectura? N-are de ce. Doar dacă nu ne sperie faptul că știm cum se termină... Dar cred că nici un cititor serios nu are spaimile astea. Pentru că nu contează ce se întâmplă, ci cum. Cel puțin pentru mine.

Petre Barbu

O mărturisire naivă

Am trăit următoarea bucurie: filmul „The Hours”, în regia lui Stephen Daldry, cu Nicole Kidman, Meryl Streep și Julianne Moore. N-am ieșit cu lacrimi de la acest film, ci foarte tulburat de povestea foarte bine scrisă, de trăirile personajelor, de jocul actorilor. Tulburat!, acesta e cuvântul.

A doua zi, la prima oră, m-am dus la librărie și, fără să clipesc, am cumpărat romanul „Orele” de Michael Cunningham (Editura Polirom), în traducerea doamnei Magda Teodorescu. Seara, eram încântat. O traducere foarte bună, cu un final de roman copleșitor, peste ecranizare. „Orele”, grație traducerii (pentru că întotdeauna uităm traducătorii!), mi-a dovedit încă o dată ce școală de roman au americanii ăștia! Recunosc, în afară de epilog, lectura romanului „Orele” mi-a fost acoperită de film. Dar nu regret..

Dacă aș fi citit mai întâi cartea, niciodată nu m-aș fi gândit la o ecranizare. Cum să faci un film „static”, numai din obsesii, depresii, gesturi, priviri, regrete, neputință? – întreb cu naivitate. Nu, n-aș mai fi avut nevoie de „The Hours”... Aș fi rămas numai la bucuria cărții.

În următoarea zi, la prima oră, am intrat în librărie și m-am repezit la „Doamna Dalloway” de Virginia Woolf (Editura RAO), în traducerea regretatului Petru Creția. Grea carte...

După acest traseu, film – carte – carte, străbătut cu frenezie, m-am simțit... mai deștept. Sincer, am simțit că am urcat o treaptă. Ce spun sună (iarăși!) naiv.

Și încă o părere: cred că toate ecranizările după romane sau piese de teatru sunt proaste. Prefer emoția lecturii, în locul unui film care „să-mi rumege” un roman bun.

Radu Pavel Gheo

N-aș asocia niciodată o carte cu filmul făcut după ea. Motivele sînt multe și le-aș enumera aici doar pe cele care îmi vin în minte acum, pe loc. E un adevăr bine-cunoscut că rareori o capodoperă literară a dat un film de același nivel. Cazurile se pot număra pe degete. Mie nu-mi vine în minte acum decît *Zbor deasupra unui cuib de cuci*. În general un regizor de geniu nu se va mulțumi să „ecranizeze” o carte, ci va căuta să-i dea alte semnificații (sau semnificații suplimentare), ba chiar să resemnifice cartea.

Pe de altă parte, tot așa apar și capodopere cinematografice răsărite din cărți mediocre sau, oricum, mult sub nivelul filmului la a căror origine au stat. Nu-i nimic neobișnuit aici: avem de-a face totuși cu două arte diferite, una centrată pe cuvînt, alta pe imagine. Literatura e o artă mai participativă – îi cere cititorului să colaboreze cu scriitorul prin lectură, creînd astfel imaginile în mintea sa.

În cazul filmului lucrurile sînt mai complicate. Simplificînd însă puțin lucrurile, aș spune că spectatorul filmului citește cumva cartea la a doua mînă. Creatorul de film este el însuși un fel de cititor al cărții pe care o ecranizează, doar că el transpune imaginile cărții în forma lecturii sale individuale. Produsul final, filmul, este de fapt cartea într-o lectură personalizată (cea a regizorului). Astfel, filmul este în primul rînd o lectură deja filtrată – căci actul participativ pe care îl presupune lectura unei cărți e deja făcut de regizor –, iar în al doilea rînd imaginea gata oferită de film elimină o parte din activitatea imaginativă a lectorului. În acest caz spectatorul e un cititor mai leneș. Doar în acest caz, adică în comparația directă carte-film (făcut după carte).

Dacă judecăm însă filmul individual, ca formă de artă specifică, activitatea participativă nu e eliminată nici în cazul spectatorului, doar că ia alte forme. Și aici vorbim deja de moduri de exprimare diferite, aparținînd unor arte diferite.

În fine, așa, concret, eu mi-aș fi dorit să văd o ecranizare a romanului lui Răzvan Rădulescu *Teodosie cel Mic*. Cred că ar cere investiții masive, cel puțin pentru efectele speciale obligatorii, dar e o poveste care, odată pusă pe ecran, ar fermeca – poate la fel de mult ca și cartea.

Robert Șerban

Nu știu dacă e firesc (sunt scriitor, nu?), dar pe mine filmul mă emoționează mai puternic decît cartea. Probabil că am citit cărți după ce am văzut filmele “lor”, dar nu mîncat de curiozități... comparative,

ci din întâmplare. E cert că imaginea manipulează cu o mult mai mare eficiență decât cuvântul, cum e aproape o regulă ca regizorii să rateze cărțile atunci când le ecranizează. Dar chiar și cu acest risc aș recomanda, spre ecranizare, două romane ale aceluiași autor: "Vremea minunilor" și "Maseurul orb", de Cătălin Dorian Florescu. Ambele au apărut la "Polirrom", traduse din germană, ambele sunt cărți a căror acțiune e plasată, în bună măsură, în România, deși autorul trăiește din 1982, când avea 15 ani, la Zurich.

Florescu e un scriitor crescut în cinematografe. Iar în Zurich sunt câteva zeci! "Vremea minunilor" este un roman autobiografic, scris din perspectiva unui puști timișorean de 13-14 ani, care are o severă boală musculară. Tatăl său – ce personaj! – încearcă "să-și repare" fiul, ducându-l în Occident pentru o operație. Întâi în Italia, iar de la Roma în SUA. Cei doi se întorc în România lui Ceaușescu, surprinzându-și negativ atât familia, cât și vecinii. În cele din urmă, mama, tata și fiul fug din țară (operația nu dăduse rezultate), cu mașina, reușind să înșele vigilența grănicerilor cu un set de acte false. Cam asta ar fi, frugal, povestea. Poate că un regizor "cu ochi" ar ști să transforme într-un film de mare succes dramaticul – deși finețea umorului topit între pagini mi-a amestecat pe obraji, nu de puține ori, lacrimile râsului cu... celelalte – roman declarat de Fundația Schiller cartea anului 2001 în limba germană.

"Maseurul orb" este construit în jurul unui personaj real, pe care am avut șansa să-l cunosc personal și despre care i-am povestit, apoi, lui Cătălin. Eu chiar am făcut un film despre Ioan Timiș, maseurul orb din Moneasa, dar un film-portret, cu iz... documentar. Imaginați-vă un om de 50 de ani, care a rămas fără vedere la 17 ani și care era un împătimit cititor de literatură și filosofie. Imaginați-vă că acest orb era librar (avea o tonetă în mijlocul pieții din stațiunea arădeană) și că era posesorul unei biblioteci personale ce sărea bine de 20.000 de volume, deși locuia într-un apartament amărât, cu două camere. Florescu a folosit acest "suport" și l-a topit într-un roman după care s-ar putea face un film formidabil. Dacă mai spun că romanul a apărut în germană, spaniolă, olandeză și urmează să apară în italiană și franceză, cred că am putea vorbi de un viitor succes de casă. Și, poate, de primul Oscar românesc. Dar până atunci, luați-o înaintea regizorilor și "jucați" în două cărți, citindu-le!

Șerban Axinte

Literatura și filmul sunt, firește, două lucruri complet diferite. Dacă aș vrea să regăsesc într-o peliculă cinematografică ceea ce mi se pare interesant într-o carte, aș fi, cu siguranță, foarte dezamăgit. Fiecare artă

cu instrumentele ei. Nu poți să ceri unui film să te provoace la fel de mult ca un roman. Într-o carte, imaginile se construiesc în funcție de toate cunoștințele tale anterioare despre lume și despre subiectul în cauză. În film, reprezentările vin direct, nemediate de imaginație și cultură. Nu sunt cineast și nici măcar un cinefil înrăit. Dar pot spune că am văzut suficiente ecranizări ale unor romane celebre ca să îmi dau seama că filmul, ca să fie bun, trebuie să-și adapteze mijloacele de expresie, să nu se încerce cu tot dinadinsul o transpunere fidelă. Cum ar putea să transpară dintr-un film stilul narativ al unui romancier? Doar printr-un limbaj cinematografic care să producă acel *altceva* la care a ajuns și scriitorul. Dacă lăsăm la o parte literatura de consum (din care rezultă filme de o valoare îndoielnică), putem observa că multe dintre peliculele nu reprezintă pentru istoria cinematografului același lucru precum reprezintă cărțile ecranizate pentru istoria literaturii. Există însă și situații inverse. Dau un singur exemplu. Filmul *Călăuza* lui Tarkovski este superior romanului *Picnic la marginea drumului* al fraților Strugațki. Numeroasele traduceri și reeditări ale acestei scrieri datorează mult ecranizării sale.

Ca să răspund punctual la întrebările din această anchetă, trebuie să spun că da, am citit cu mai mulți ani în urmă o carte în trei volume care mi-a plăcut la nebunie, tocmai pentru că era complet diferită de literatura pe care o studiam din motive profesionale. Nu după foarte mult timp de la parcurgerea cărții, a apărut și ecranizarea. Nu am fost deloc dezamăgit. Vorbesc chiar despre trilogia *Stăpânul inelelor* a lui J. R. R. Tolkien, cartea pe care ați dat-o drept exemplul în preambulul anchetei. M-am bucurat apoi să văd că foarte mulți oameni au început să citească Tolkien.

Referitor la cea de-a doua parte a întrebării, dacă imaginea gata construită îngreșează libertatea imaginației, pot spune că, la modul ideal, ar trebui să se creeze o simbioză între imaginea filmică și cea literară. Să vezi filmul prin ochii cititorului și să citești cartea având în minte reprezentările din film. Nu cred că se poate vorbi despre o îngreșare a imaginației, ci, mai degrabă, despre o direcționare a acesteia. În prezența valorii, autenticitatea rămâne aceeași, indiferent de chipurile și măștile pe care la un moment dat le adopta.

Tudor Călin Zarojanu

Pervertirea e dedicată firilor pervertibile

Sigur că, mai nou, imaginea bate imaginația (e chiar frumos spus!, chiar dacă trist...) Motivele sunt mai multe. Iată trei dintre ele: puterea de

sinteză, liberul arbitru și lenea. O imagine (chiar statică) arată *dintr-o dată* lucruri pentru care textul are nevoie de zeci, chiar sute de cuvinte *consecutive*, citite și percepute secvențial. În același timp, imaginea este lipsită de adjective, nu-ți scoate ochii, nu-ncearcă să-ți impună o concluzie, te lasă pe tine să decizi dacă este sau nu frumoasă, de pildă, pe când scriitura îți dă ea mură-n gură, zice „frumoasă”, ceea ce poate tu nu ești de acord. În fine, e mult mai comod și mai rapid să vezi și să auzi decât să citești și să-ți imaginezi.

În paranteză fie spus, înlocuirea imaginației cu imaginile gata făcute este benignă pentru adulți – dintre care mulți, să subliniem, n-ar citi cărți chiar dacă n-ar exista filmele, televiziunea, Internetul –, în schimb e o problemă severă pentru copii, a căror minte este în construcție. Noi citeam „balaur” și ne imaginam trei zile și trei nopți cum o arăta. Copiii de azi văd zilnic douăzeci de feluri de balauri, monștri, zmei, zâne, pitici etc. și nu se mai obolesc să-și imagineze ceva.

Nu-i mai puțin adevărat că o ecranizare reușită este un foarte bun mijloc de marketing literar. Mai mult chiar: dacă pentru autorii contemporani e o speranță în folosul lor, pentru clasici e o șansă în folosul tuturor. N-am nici o îndoială că există în lume milioane de oameni care au auzit despre Cehov sau chiar Shakespeare datorită unor ecranizări. Sau, chiar dacă știau ceva despre ei, nu-i citiseră și nu le văzuseră piesele montate pe scenă. E o oportunitate care nu trebuie minimalizată, necum ridiculizată. Mai ales că, în mod sigur, o parte din acest public a avut măcar curiozitatea *ulterioară* filmului de a accede la textele inițiale.

Da, mi s-a întâmplat și mie – ca și oricui, presupun – să citesc o carte și să-mi imaginez cum ar arăta filmul, respectiv interpretii. După cum au fost proze și piese de teatru pe care întâi le-am văzut și abia apoi le-am citit. Indiferent de ordine, în relația text-ecranizare am trăit toate tipurile de situații posibile, de la dezamăgire cruntă („Cireșarii”) la satisfacție profundă („Zorba grecul”), fără a uita cazurile în care textul și ecranizarea erau deopotrivă de cuceritoare, dar total diferite („Picnic la marginea drumului”, „Călăruza”).

Una peste alta, înclin să cred că, la un adult, imaginea gata construită îngrădește libertatea imaginației, într-o așa de mare măsură încât lectura să-și piardă din autenticitate, doar acolo unde imaginația însăși este lipsită de autenticitate, de nerv, de originalitate, de dorința de a avea imaginație. Cu alte cuvinte, și aici ca și în toate celelalte tipuri de amenințări cu care se confruntă literatura – cultura, în general – *pericolul e real doar dacă are sol fertil*. Un cititor adevărat, care citește cu plăcere, care are educația (*horribile dictu*) de a citi, nu va fi niciodată pervertit nici de Internet, nici de TV, nici de ecranizări discutabile.